

ЁШЛАР ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТИНИ ОШИРИШДА ОИЛА ВА ЖАМОАТЧИЛИКНИНГ РОЛИ

**Ғ.Нормуродов,
Навоий ДПИ**

Республикаимизда 1998 йил «Оила йили» ва 2012 йилни “Мустаҳкам оила йили” деб эълон қилиниши, барча давлат ва нодавлат ташкилотларининг оиланинг ижтимоий-иқтисодий муаммоларини ҳал этишга жалб этди.

Ҳуқуқий давлатни барпо этишда оиланинг тутган ўрни бекиёсдир. Бу барча фуқароларимизга ўз оиласини мустаҳкамлаш, унинг ҳар бир аъзосини, шунингдек ёшларимизни юрти, Ватанига содиқ қилиб тарбиялашни тақозо этади.

Ҳар бир жамиятнинг негизини унинг фуқаролари, оиласи ташкил этади. Ҳар бир фуқаронинг жамиятда тутган ўрни билан давлатнинг қудрати белгиланади. Ўсиб келаётган авлоднинг етаклиги ҳам, инқироzi ҳам оиладан бошланади. Оилада олинган тарбия ва билим ўрнини ҳеч бир нарса боса олмайди. Оилада шахс ҳуқуқий маданиятини шакллантириш боланинг ёшлигидан бошланади. Шахс ҳуқуқий маданиятни шакллантиришда оиладаги тартиб интизомга бефарқ бўлмаслик лозим.

Оилада ёшларга ҳуқуқий тарбия бериш таълим тизимининг бошланғич нуқтаси ҳисобланади. Оиладаги муҳит фарзандлар ва ота-оналар ўртасидаги ўзаро муносабат шаклланган тарбия тизими болаларда ҳуқуққа бўлган дастлабки қарашларни шакллантиришда муҳим омил бўлиб хизмат қилади. Ёшларни аввало оила тарбиялайди. Оила муҳит ўзаро ҳурмат, олийжаноблик, ҳалоллик асосига қурилган бўлса, оила бошлиқлари ўз вазифаларига сидқидилдан қарасалар жамиятнинг бундай ячейкасидан яхши фуқаролар етишиб чиқади.

Шарқ уйғониш даврининг буюк мутафаккири, қомусий билим соҳиби Абу Али ибн Сино ўзининг «Рисолату тадбири манзил» асарида ота-она зиммасига ўта мураккаб ва ҳаётii вазифаларни қўяди. Агар оила бошлиғи тажрибасизлик, нўноқлик қилса, у оила аъзоларини яхши тарбиялай олмайди ва оқибатда ёмон натижа келиб чиқиши мумкин. «оилада ёмон тарбия деб уқтиради олим,- фақат шу оиланинг ўзигина салбий таъсир қилиб қолмасдан, балки атрофдаги бошқа оилаларга ҳам салбий таъсир қилиши мумкин»

Тарбиянинг барча йўналишларида бўлгани каби ҳуқуқий тарбияда ҳам мунтазамлилик, ворисийлик бўлиши даркор. Ҳуқуқий тарбияни ёшликдан олиб бориш даркор, чунки ёшлик кишининг дунёқараши, ўз-ўзини англаши ва қадриятларини тушуниши, ахлоқii сиёсий-ҳуқуқii ва бошқа идеалларга мустақил баҳо бериш қобилияти тез шаклланиб бориши билан характерланади. Шунинг учун ҳам оилада ўқув юртларида, жамоат

ташкilotларида меҳнат жамоаларида олиб бориладиган тарбиявий ишларга барчанинг диққат эътибори қаратилмоғи керак. Болалар боғча ёшидан бошлаб тартибни, турмуш қоидаларини ҳурмат қиладиган бўлишларига эришиш даркор. Буюк мутафаккир Абу Наср Фаробий айтганидек, ҳар кимки илм-ҳикматни деса, уни ёшлигидан бошласин, соғ-саломатлигини асрасин ахлоқ ва одобни бўлсин, сўзининг уддасидан чиқсин, ёмон ишлардан сақлансин, ҳиёнат, макр ва ҳийладан узоқ бўлсин, диёнатли бўлсин ва барча қонун қоидаларни билсин, билимдон ва нотик бўлсин, илмли ва доно кишиларни ҳурмат қилсин, илм ва аҳли илмдан мол-дунёсини аямасин, барча реал моддий нарсалар тўғрисида билимни эгалласин.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ҳуқуқий тарбияни яхшилаш, аҳолининг ҳуқуқий маданияти даражасини юксалтириш, ҳуқуқшунос кадрларни тайёрлаш тизимини такомиллаштириш, жамоатчилик фикрини ўрганиш ишини яхшилаш ҳақида»ги 1997 йил 25 июндаги ПФ-1791-сонли Фармониға мувофиқ, аҳолининг ҳуқуқий билими ва онгини юксалтириш, жамият аъзоларининг ҳуқуқий фаоллигини ошириш, ислохотларни янги мазмун билан бойитиш юзасидан олиб борилаётган ишлар давлат сиёсатининг асосий йўналишларидан бири этиб белгиланганлигини инобатга олиб «Ҳуқуқий маърифат тарғиботи марказини ташкил қилиш ва ҳуқуқий адабиётларни аҳолига етказиб беришни йўлга қўйиш тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига кўра Тошкент давлат юридик институти ҳузурида ҳуқуқий маърифат тарғиботи маркази ва қорақалпоғистон Республикаси Адлия Вазирлиги, вилоятлар ҳамда Тошкент шаҳар ҳокимликлари адлия бошқармалари ҳузурида унинг минтақавий бўлимлари ташкил этилди ва Низоми тасдиқланди.

Унга кўра ҳуқуқий тарғибот маркази олдиға кўплаб вазифалар юкланди, шулардан бири аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва савиясини оширишға қаратилган ташкилий-ташвиқот ишларда жамоат бирлашмалари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар ва илмий муассасалар билан ҳамкорлик қилиш, Республика «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик маркази, Касаба уюшмалари, хотин-қизлар қўмитаси, «Маҳалла» жамғармаси, «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати ва бошқа жамоат бирлашмаларига аҳолининг ҳуқуқий билимларини ошириш юзасидан аниқ мақсадға йўналтирилган тарғибот ва ташвиқот ишларини амалға ошириш тавсия этилган.

Фуқаролик жамияти шароитида ёшлар ҳуқуқий маданиятини юксалтириш нафақат давлат органлари зиммасиға Ушбу масъулиятли вазифани юклайди. Ёшларнинг нодавлат тузилмаларида фаол иштирокини

таъминлаш ўз навбатида уларнинг ҳуқуқий маданияти даражасини ҳам муттасил ошириб боришни зарурият қилиб қўяди.

Ёшларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришда касаба уюшмалари, ёшлар ва хотин-қизлар ташкилотлари муҳим ўрин тутди. Уларнинг зиммасига ҳуқуқий таълим ва ҳуқуқий тарбиянинг турли шаклларида самарали фойдаланиш, ёшларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини кучайтиришга вазифалари юкланган. Фуқаролик жамиятини шакллантириш жараёнида ҳуқуқий тарбиянинг умумийлиги ва ҳуқуқий ахборотнинг ҳамма учун очиқлиги принципини рўёбга чиқаришда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари, шу жумладан маҳалла институтларнинг мавқеи ҳам бекиёсдир. Шу сабабли аҳоли истиқомат қилаётган маҳаллаларда ёшларнинг ҳуқуқий маданиятни ошириш юзасидан кенг қўламли чора-тадбирларни амалга ошириш кутилган натижа бериши шубҳасиз. Маҳаллаларда янги қабул қилинаётган қонун ҳужжатлари юзасидан кенг маънодаги тушунтиришларни олиб бориш, суҳбат, маъруза машғулотларини ўтказиш ёшларнинг ҳуқуқий саводхонлигини оширишга катта ёрдам беради.

Маҳалла ҳар бир оиладаги маънавий ахлоқий муҳит, фарзандлар тарбиясига сезиларли таъсир ўтказиб келган мустақилликка эришилгандан сўнг маҳалла демократик давлатнинг энг муҳим бўғинларидан бири сифатида расмий мақомга эга бўлди, ҳокимиятни бошқарувчи қуйи органига айланди. Ҳуқуқшунос олим З.Исломов маҳалланинг жамиятда тутган ўрнини қуйидагича баҳолайди: «Маҳалланинг таълим-тарбия мактаби ҳаёт дорилфунуни сифатида аҳамияти шу қадар каттаки, унинг бу борадаги ўрни ва ролини аниқ ва мукамал баён этиш, моҳиятини тўла ёритиш ҳеч ҳам мумкин эмас».

Инсоннинг бутун умри ўтадиган маҳалланинг хусусияти шундаки, унда яшовчи ҳар бир оила, шахс шу аҳли жамоа кўз ўнгида шаклланади. Маҳалла ёшлари тарбияси маҳалла фаолияти йўналишлари билан узвий боғлиқ бўлган жараёндир. Аҳолига энг яқин бўлган ҳокимият бўғини бўлган маҳалла ёшлар ўртасида катта тарбия ўчоғи, маънавият ва маърифат маркази бўлмоғи лозим.

Ҳуқуқий тарбиянинг унсурлари жумласига муайян таъсир кўрсатиш воситалари ҳам киради. Ҳозирди даврда ҳуқуқий маданиятни шакллантиришда оғзаки, кўргазмали ва илғор техник воситалардан фойдаланиш ҳам самарали бўлмоқда. Бунда радио, телевидение ва кўчалардаги турли туман рекламаларнинг ўзига хос ўрни бор. Бу борада оммавий ахборот воситаларининг ўрни ва роли ҳам муҳимдир. Унинг имконияти жуда катта. Шунинг учун ҳам оммавий ахборот воситаларига ҳуқуқий билимларни ёшларга тушунарли ва ишонарли тарзда етказиб

беришдек муҳим вазифа юкланган. Ҳозирги пайтда қабул қилинган қонунлар ва қонун ҳужжатлари ижроси устидан жамоат назоратини, ўрнатиш давлат ҳамда мансабдор шахсларнинг фаолияти устидан назоратни амалга оширадиган механизм сифатида оммавий-ахборот воситаларининг мавқеини ошириш лозим. Оммавий-ахборот воситалари жамиятимизнинг демократик қадриятлари ва тушунчаларини ҳимоя қилиш одамларнинг сиёсий, ҳуқуқий ва иқтисодий онгини шакллантириш бўйича фаол иш олиб бормоқдалар.

Демак, ёшларда ҳуқуқий маданиятни оширишда оиланинг, маҳалланинг, оммавий ахборот воситаларининг, давлат ва нодавлат жамоат ташкилотларининг ўрни беқиёсдир.